

Tera ano etahi hoko nui i mahia i runga i aua tu huarahi e kite ai te iwi katoa i mua atu i te tau 1865. Ko te nuinga o te Waipounamu me etahi takiwa nui o Aotearoa i hokona e te Kawana-tanga. Takitahi nei o aua hoko i tautohetia, e hara hoki i te mea ko te hoko i whakahengia engari ko te whaitaketanga ki te whenua o te iwi nana i hoko te mea i tautohetia.

ME MATUA WHIRIWHIRI TE WHAITAKETANGA O TE IWI I MUA O TE HOKO.

I muri iho o te timatanga o te whawhai i Waitara i te tau 1859, ka kitea he mea tika kia whakaturia he hunga whaimana hei whakatau i nga take whenua e tautohetia ana, kia mohiotia ai ko wai te hunga whaitake i mua atu ano o te hokonga o te rihihanga ranei o te whenua.

No te tau 1862 i whakamana ai te Ture tuatahi. I runga i taua Ture i whakakorea atu e te Kawanatanga tona mana i tukuna ra e te Tiriti o Waitangi me "Te Ture Whakamana i te Koroni, 1852," i mea ra era ma te Karauna anake e hoko nga whenua Maori. Na i taua wa i te tau 1862 i tukuna atu te mana ki te katoa kia ahei ki te hoko i nga whenua Maori kua whakataua ra nga take e te Kooti Whenua Maori, me te whakarite atu i nga huarahi hei haerenga mo aua hoko. Otira kihai i mahia nuitia nga hoko whenua i raro i "Te Ture Whenua Maori, 1862." Ko "Te Ture Whenua Maori, 1865," ke te ture i tino mahia nuitia ai ona tikanga.

TURE O TE TAU 1865.

I whakaturia te Kooti e huaina nei ko te Kooti Whenua Maori hei whiriwhiri i nga whaitake-tanga ki nga whenua Maori. Kei te ora tonu nei nga Kaiwhakawa tokotoru o te timatanga rawa mai, a i whakina nuitia mai e ratou a ratou nei mahara ki nga Komihana. E tino whakanui atu ana nga Komihana ki a te Penetone te Tumuaki tuatahi me Hoani Rokena raua ko Hemi Make nga Kaiwhakawa tuatahi o te Kooti mo to ratou awhina mai i a matou i runga i ta matou mahi, mo ta ratou whaki mai i a ratou mahara me a ratou mea katoa i mohio ai mo runga mo aua mahi, me ta ratou tohutohu tikanga mai ki a matou.

I raro i nga tikanga o taua Ture, i meingatia kia whakaputaina he tiwhikete whaitaketanga ki te hunga i kitea to ratou tika ki te whenua, me ona huarahi ano e puta ai he Karauna karaati hei whakamana i taua tiwhikete.

I runga i aua tu whakawakanga take whenua, i taea ano te whakatau i te whenua ki runga ki te ingoa o te iwi nui tonu, ki te mea ranei kaore i tokomaha atu i te tahi tekau te hunga whaitake, i taea ano te whakahua rawa i o ratou ingoa ki te tiwhikete, me te kore whakahua i to ratou iwi.

Ko nga whenua Maori katoa i purutia i runga i te mana whaitaketanga o te iwi. He mea tika ra ia mehemea i whakaputaina nga tiwhikete i runga i te ingoa o te iwi o te hapu ranei, me i mahia hoki tetahi tikanga mama hei tukunga mo te whenua i te aroaro o te katoa, ahua pera ano me tera o mua ra, pera ano hoki me nga ritenga whakahaere tikanga pera o era atu iwi o namata mai ano. Mehemea i pera kua kore ano e puta mai nga raruraru me nga mate me nga tautohetohe i raruraru ai nga take whenua.

Takitahi nei nga whenua i whakataua i runga i te ingoa o te iwi; a kaore hoki i whakaritea he tikanga e tau ai ma te katoa ma te iwi tonu ano ranei e whakahaere.

No muri mai ka timata atu tetahi atu ritenga rereke. I meingatia e te ture kia kaua e tokomaha atu i te kotahi tekau nga tangata mo roto i te tiwhikete. Katahi ka kore e whakaputaina e te Kooti Whenua Maori he tiwhikete ki te iwi, engari i whakahuatia nga ingoa o nga tangata kotahi tekau, waiho ana ma te iwi e whiriwhiri mai nga ingoa kia tekau kia iti iho ranei.

Na runga i tenei huarahi i tau ai nga whenua a nga iwi me nga hapu me te hunga tokomaha ki te hunga kotahi tekau iti iho ranei i runga i te mana o te tiwhikete o te Kooti, a whakatuturutia ana e te Karauna karaati. I maharatia ko taua hunga kotahi tekau he kaitiaki mo te katoa. I pera ano hoki te panui atu a nga Kaiwhakawa ki nga Maori i roto i te Kooti. E mohiotia ana ano koia ra te tikanga. I whakahuatia pohehetia i roto i te tiwhikete ko ratou te hunga whaitake ki te whenua i runga i nga tikanga Maori, a na te Karauna karaati i tino whakatuturu ki a ratou ake te whenua, kaore hoki i ki he kaitiaki ratou. Na tenei huarahi i tau ai ki te hunga e rua rau e rima tekau nga whenua e 569,220 eka o uta atu o te Taone o Nepia, he tino whenua hoki era e nohoia ana e nga Maori tokomaha noatu tae atu pea ki te wha mano, kaore hoki i whakahuatia he kupu tohutohu atu he whenua tera me tiaki e taua hunga mo te nuinga ano o te iwi. Kei te ripoata o te Komihana mo Haki Pei 1873, aua kupu katoa. I runga i taua tirohanga pohehetanga o te ture i riro he ai nga whenua o te iwi, i takahia hoki nga tikanga o taua ture tae atu hoki ki nga tikanga o te Tiriti o Waitangi.

Kaore ano hoki kia waiho taua mahi a te Kooti Whenua Maori hei take whakawa. E kore hoki e taea te whakapono tera e whakaae nga Kooti okonei te Kaunihera whakawa take a te Kuini ranei kia takahia nga tikanga o te Tiriti o Waitangi me "Te Ture Kooti Whenua Maori, 1865." E mahara ana maua he mea tika kia mahia he ture hei whakamana i aua take kei puta ake he tautohetohe a muri ake nei.

Na i te taunga ano o nga take ki aua tangata ra, timata tonu atu te mahi a nga Pakeha ki te hoko ki te rihi me te mokete hoki i aua whenua. He nui ke nga wahi o etahi takiwa i riro penei i nga Pakeha; a he tini nga Maori i kite atu i o ratou whenua e riro haere ana ki nga tangata ke me to ratou kore whakaae atu ki te tukunga peratanga o a ratou whenua. Na i runga i te nuinga o aua tu tuku e kainga ana nga moni e te hunga kotahi tekau, me te kore whakaaro atu ki te iwi no ratou te whenua, i tika nei kia tu te kotahi tekau hei kaitiaki mo ratou. He maha nga raruraru i tupu ake i runga i enei tu tikanga.

"TE TURE WHENUA MAORI, 1867."

I mahia e te Paremete "Te Ture Whenua Maori, 1867," hei whakatikatika i aua raruraru.

I runga i te mana o te tekiona 17 o taua Ture e taea ana ano te tuku tiwhikete ki te kotahi tekau o nga tangata whaitake, engari hoki i mea kia rehitatia e te Kooti nga ingoa o nga tangata katoa e whaitake tahi ana ki te whenua, me tuhi hoki o ratou ingoa ki tua o te tiwhikete. Na i mea